

Stan i kierunki rozwoju rolniczych grup producenckich w Polsce

Wprowadzenie

Zespołowe działanie rolników nie jest ideą nową, gdyż stosowali ją rolnicy i doradcy od wieków. W państwach Europy Zachodniej wspólne działanie ma wieloletnią tradycję i różne formy sprawdzone w praktyce. Rolnicy tych państw borykali się także z problemami zbytu swoich produktów w związku z zalewem taniej żywności z USA i Kanady. Część z nich odeszła wówczas z rolnictwa, ale ci, którzy pozostali ciągle muszą liczyć się z konkurencyjnymi ofertami. Jedną z metod dostosowania się do zasad rynkowych jest podejmowanie działań zespołowych. Grupy producenckie w państwach Europy Zachodniej są najczęściej spółdzielniami lub spółkami.

Również grupowe przedsięwzięcia producentów rolnych w Polsce stają się obecnie koniecznością, jednak rolnicy nie zawsze są do tego przekonani. Wielu z nich uznaje potrzebę i sens łączenia wysiłków i kapitału, ale gdy trzeba podjąć konkretne wyzwania, mają oni wątpliwości i zahamowania. Mimo trudności w pokonywaniu barier psychologicznych są rolnicy, którzy dostrzegają potrzebę podejmowania wspólnych działań, mając na uwadze przede wszystkim poprawę kondycji ekonomicznej gospodarstw. Podnosząc jakość produkcji i dysponując większymi partiami jednolitego towaru, producenci będą mogli wpływać na warunki sprzedaży, a tym samym konkurować na polskim rynku, szczególnie z produktami z krajów Unii Europejskiej. W Polsce od początku lat 90. systematycznie podejmowane są wysiłki zmierzające do utworzenia i rozwoju rolniczych grup producenckich, które stanowią jedną z form organizacyjnych niezbędnych do właściwej restrukturyzacji polskiego rolnictwa.

W niniejszym opracowaniu przybliżono stan i kierunki rozwoju grup producenckich w Polsce oraz czynniki stymulujące i opóźniające ten proces.

Dynamika rozwoju rolniczych grup producenckich w Polsce

Według badań przeprowadzonych przez P. Chałupkę, do 31.12.1998 r. liczba działających w Polsce grup producenckich wynosiła 454, w tym 231 miało osobowość prawną, natomiast pozostałe 223 działały nieformalnie¹. W ciągu kolejnych czterech² lat, tj. do 18.12.2002 r., liczba grup funkcjonujących formalnie wzrosła z 231 do 413. Tempo tworzenia i rozwoju rolniczych grup producenckich nie jest zadowalające. Szczegółowe dane z tego zakresu zawiera tabela 1.

Tabela 1

Liczba formalnie działających grup producenckich w latach 1998–2002

Kierunki produkcji	Liczba grup działających formalnie (nie wpisanych do rejestru)			Liczba grup wpisanych do rejestru		
	1998*			2002**		
	N = 231	%	N = 413	%	N = 22	%
Owoce i warzywa	96	41,5	119	28,8	4	3,4
Trzoda chlewna	46	19,9	93	22,5	5	5,4
Ogólnoroślinne	26	11,2	50	12,1	1	2,0
Zboża	24	10,5	52	12,6	10	19,2
Bydło/mleko	15	6,5	48	11,6	1	2,1
Drób	9	3,9	18	4,4	–	–
Oleiste	–	–	18	4,4	–	–
Inne	15	6,5	15	3,6	1	6,7
Ogółem	231	100,0	413	100,0	22	5,3

Źródło:

*P. Chałupka: Stan oraz kierunki rozwoju grup producenckich w Polsce. **W:** Strategia rozwoju obszarów wiejskich w warunkach reformy ustrojowej państwa i procesów integracji europejskiej. Red. A. Mickiewicz. Szczecin 1999, s. 165.

**Opracowanie własne na podstawie danych z dnia 18.12.2002 r. zamieszczonych na stronie internetowej <http://www.fsw.pl>

¹P. Chałupka: Stan oraz kierunki rozwoju grup producenckich w Polsce. **W:** Strategia rozwoju obszarów wiejskich w warunkach reformy ustrojowej państwa i procesów integracji europejskiej. Red. A. Mickiewicz. Szczecin 1999, s. 170.

²<http://www.fsw.pl>

Dominującą pozycję zajmowały i nadal zajmują grupy producentów owoców i warzyw. Sadownicy i ogrodnicy są pionierami postępu organizacyjnego w rolnictwie. Na drugim miejscu uplasowały się organizacje producentów trzody chlewnej, a ich liczba w ciągu czterech lat wzrosła dwukrotnie. Podobne tendencje dotyczą grup producentów zbóż, drobiu oraz rolników prowadzących gospodarstwa ogólnorolnicze. Trzykrotnie wzrosła liczba organizacji zajmujących się produkcją mleka lub żywca wołowego. Grupę pod nazwą „inne” w 1998 r. według badań P. Chałupki stanowiły *organizacje producentów wspomagające przedsięwzięcia usługowe prowadzone przez gospodarstwa rolne, takie jak turystyka wiejska, rękodzielnictwo*³, natomiast według danych zgromadzonych przez Fundację Spółdzielczości Wiejskiej do końca 2002 r. w grupie tej znaleźli się: producenci ryb słodkowodnych, szyszek chmielowych, grzybów, królików, koni, owiec i kóz oraz roślin zielnych (tab. 2).

W ciągu ostatnich dwóch lat tylko 22 grupy, spośród 413 formalnie działających, otrzymały decyzję administracyjną wojewody dotyczącą wpisu do rejestru grup. Największą aktywnością w tym zakresie wykazały się grupy producentów zbóż, które stanowiły prawie połowę wszystkich grup wpisanych do rejestru. Procedura rejestracji u wojewody obowiązuje tylko te grupy, które w przyszłości będą chciały ubiegać się o wsparcie finansowe ze środków publicznych przewidzianych w ustawie o grupach producentów rolnych i ich związkach. Wpis do rejestru jest także warunkiem uzyskania wsparcia finansowego z funduszy Unii Europejskiej, dlatego małe zainteresowanie grup producenckich procesem uznawania przez wojewodę należy uznać za zjawisko niepokojące.

Tabela 2

Charakterystyka grup producenckich w układzie wojewódzkim w 2002 r.

Województwo	Ogółem	Kierunek produkcji							
		owoce i warzywa	trzoda chlewna	zboża	ogólnorolnicze	bydło, mleko	drób domowy	oleiste	inne
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Dolnośląskie	14	–	–	8	–	2	–	4	–
Kujawsko-pomorskie	28	4	13	6	–	3	–	–	2
Lubelskie	33	18	6	3	–	1	1	–	4
Lubuskie	12	3	2	4	–	–	2	1	–
Łódzkie	30	7	6	3	4	6	2	1	1
Małopolskie	22	13	2	1	4	2	–	–	–

³P. Chałupka: op. cit., s. 167.

cd. tabeli 2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Mazowieckie	26	16	5	–	3	2	–	–	–
Opolskie	13	–	3	3	4	–	1	2	–
Podkarpackie	4	4	–	–	–	–	–	–	–
Podlaskie	32	5	2	1	7	12	3	–	2
Pomorskie	39	5	17	5	6	2	2	1	1
Śląskie	11	3	5	–	1	–	–	–	2
Świętokrzyskie	73	30	17	1	14	6	5	–	–
Warmińsko-mazurskie	34	6	2	8	2	8	2	5	1
Wielkopolskie	19	4	11	–	2	–	–	–	2
Zachodnio-pomorskie	23	1	2	9	3	4	–	4	–
Ogółem	N = 413	119	93	52	50	48	18	18	15

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z dnia 18.12.2002 r. zamieszczonych na stronie internetowej: <http://www.fsw.pl>

Zainteresowanie rolników współdziałaniem w grupach producenckich było również zróżnicowane przestrzennie. Do końca 2002 r. najczęściej organizacje producenckich powstało na terenie województwa świętokrzyskiego (17,7% ogółu), na drugim miejscu uplasowało się województwo pomorskie (9,4%), a trzecie miejsce zajęło województwo warmińsko-mazurskie (8,2%). Prawie tyle samo grup utworzono także w województwach lubelskim (8,0%) i podlaskim (7,7%). Najmniejsze zainteresowanie współdziałaniem w grupach przejawiali rolnicy zamieszkujący woj. podkarpackie (0,1%).

Formy prawne organizacji producenckich

Wśród form prawnych najliczniej reprezentowane były i nadal są zrzeszenia i stowarzyszenia, a ich liczba w ciągu ostatnich czterech lat wzrosła prawie dwukrotnie (tab. 3). Niepokojący jest natomiast stale utrzymujący się nieznaczny udział organizacji spółdzielczych i spółek w strukturze form prawnych. Uważam, że w Polsce w dalszym ciągu dominują organizacje producenckie nad grupami marketingowymi, o czym świadczy m.in. mały udział spółdzielni, typowej formy marketingowej sprawdzonej na całym świecie. Czym zatem różni się grupa producencka od grupy marketingowej? Otóż wiele celów stawianych zarówno grupom producenckim, jak i marketingowym jest wspólnych, różna natomiast jest ich hierarchia. O ile w działalności grupy produ-

cenckiej głównie ważne są skala produkcji, jej jakość i koszty, a dopiero w dalszej kolejności marketing, to w przypadku grupy marketingowej sytuacja jest odwrotna, badanie rynku staje się celem nadrzędnym, a znaczenie pozostałych celów i zadań maleje⁴.

Tabela 3

Formy prawne grup producenckich funkcjonujących w latach 1998–2002

Kierunek produkcji	Forma prawna										
	1998*					2002**					
	stow., zrzesz.	spół- dziel- nia	sp. z o.o.	sp. ak- cyjna	sp. cywil- na	zrzesz.	stow.	spół- dziel- nia	sp. z o.o.	sp. ak- cyjna	sp. cy- wilna
Owoce i warzywa	74	15	5	1	1	47	52	15	3	1	1
Trzoda chlewna	37	5	1	–	3	32	51	5	2	–	3
Zboża	17	5	1	–	1	25	13	8	5	–	1
Ogólnoro- lnicze	17	6	3	–	–	16	25	6	3	–	–
Bydło/ mleko	11	4	–	–	–	22	18	7	1	–	–
Drób domowy	7	2	–	–	–	8	7	3	–	–	–
Oleiste	–	–	–	–	–	10	6	1	1	–	–
Inne	13	2	–	–	–	7	4	3	1	–	–
Ogółem	176	39	10	1	5	167	176	48	16	1	5

Źródło:

*P. Chałupka: Stan oraz kierunki rozwoju grup producenckich w Polsce. W: Strategia rozwoju obszarów wiejskich w warunkach reformy ustrojowej państwa i procesów integracji europejskiej. Red. A. Mickiewicz. Szczecin 1999, s. 168.

**Opracowanie własne na podstawie danych z dnia 18.12.2002 r. zamieszczonych na stronie internetowej <http://www.fsw.pl>

⁴Por. K. Krzyżanowska: Przedsiębiorczość zespołowa rolników i jej uwarunkowania. Wydaw. SGGW, Warszawa 2003, s. 46–47.

Czynniki stymulujące i opóźniające tworzenie grup producenckich

Proces powoływania grup producentów rolnych odbywa się według obowiązujących w Polsce aktów prawnych, do których należą głównie:

- Ustawa z 15 września 2000 r. o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw (DzU Nr 88 z 2000 r., poz. 983);
- Ustawa z 29 listopada 2000 r. o organizacji rynków owoców i warzyw, rynku chmielu oraz rynku suszu paszowego (DzU Nr 3 z 2001 r., poz. 19);
- inne akty prawne dotyczące organizowania się producentów rolnych, np. prawo spółdzielcze, ustawa o społeczno-zawodowych organizacjach rolników, ustawa o stowarzyszeniach, kodeks spółek handlowych.

Wymienione akty prawne stanowią dużą pomoc w procesie tworzenia organizacji producenckich. Trzeba jednak pamiętać, że sam fakt istnienia odpowiednich uregulowań prawnych dotyczących organizowania się producentów rolnych w grupy nie uchroni zainteresowanych prowadzeniem wspólnej działalności gospodarczej przed popełnieniem błędów zarówno na etapie tworzenia zespołu, jak i w czasie jego funkcjonowania. Przydatna jest tu dokładna znajomość przepisów zawartych w ustawach i umiejętność ich interpretowania, a także dostęp do fachowego doradztwa oraz doświadczeń osób, które odniosły sukces działając w podobnych organizacjach.

Do czynników opóźniających tempo tworzenia grup producenckich należą:

- cechy charakteru członków (np. bierność, niezdecydowanie, skrytość, zazdrość),
- niechęć do wspólnego rozliczania się i ujawniania swoich dochodów,
- zbyt duże oczekiwania w stosunku do realnych możliwości współpracy,
- trudności techniczno-organizacyjne (brak bazy magazynowej, niedobory w bazie transportowej, brak specjalistycznych maszyn do konfekcjonowania produktów, trudności związane z uzgadnianiem terminów i wielkości dostaw),
- skomplikowana procedura rejestrowania grup u wojewody,
- brak preferencji podatkowych i kredytowych ze strony państwa,
- małe zainteresowanie kierownictwa firm przemysłu rolno-spożywczego integracją pionową z rolnikami podejmującymi działania zespołowe.

Podsumowanie

Poprawa efektywności produkcji rolniczej w warunkach konkurencji rynkowej powinna być troską każdego rolnika. W obecnej trudnej sytuacji ekonomicznej wielu gospodarstw polscy rolnicy powinni czynić starania o wzrost uzyskiwanych dochodów z produkcji w swoich gospodarstwach. Jednym ze sposobów pokonania tych trudności jest podejmowanie przez producentów działań zespołowych. Współdziałanie rolników będzie sprzyjać koncentracji produkcji i kapitału, a w konsekwencji przyczyni się do przemian strukturalnych na wsi. W strategii rozwoju rolnictwa grupy stanowią istotną drogę rozwoju, podobnie jak w krajach Unii Europejskiej. Aby przyspieszyć tempo tworzenia i rozwoju rolniczych grup producenckich, państwo powinno tworzyć warunki do upowszechniania tej idei przez preferencyjne kredyty na wspólną działalność statutową i inwestycyjną w grupie, obniżenie podatku dochodowego oraz pomoc edukacyjną dla rolników i doradców, głównie w pierwszym okresie ich istnienia.

Literatura

- BRODZIŃSKI Z.: Rola doradztwa rolniczego w rozwoju form i więzi współpracy rolników. „Zagadnienia Doradztwa Rolniczego” 2001, nr 4.
- CHAŁUPKA P.: Stan oraz kierunki rozwoju grup producenckich w Polsce. W: Strategia rozwoju obszarów wiejskich w warunkach reformy ustrojowej państwa i procesów integracji europejskiej. Red. A. Mickiewicz. Szczecin 1999.
- CHOTKOWSKI J.: Funkcjonowanie grup marketingowych producentów rolnych. „Postępy Nauk Rolniczych” 2001, nr 1.
- GONET D., PISZCZEK R.: Wspieranie rozwoju producenckich grup marketingowych w południowo-zachodniej Polsce. „Zagadnienia Doradztwa Rolniczego” 2002, nr 1.
- KRZYŻANOWSKA K.: Przedsiębiorczość zespołowa rolników i jej uwarunkowania. Wydaw. SGGW, 2003.
- RAK A.M.: Czynniki kształtujące działalność grup marketingowych (w opinii ich członków). „Zagadnienia Doradztwa Rolniczego” 1998, nr 1.
- RĄCZY W.: Perspektywy rozwoju rolnictwa grupowego w obliczu wejścia do Unii Europejskiej. „Zagadnienia Doradztwa Rolniczego” 1999, nr 3.
- RYSAK K.: Rejestracja grup producenckich. „Agrobazar” 2001, nr 12.
- WITOSŁAW K.: Grupy producentów rolnych – szansą na usprawnienie działalności gospodarstw produkcyjnych w Polsce. „Zagadnienia Doradztwa Rolniczego” 2002, nr 1. <http://www.fsw.pl>

Status and Perspectives of Farm Producer Groups Development in Poland

Abstract

The study reviews both condition of producer groups and trends in their development in Poland over the period till the end of the 2002. Additionally, some factors either stimulating or restraining this process were presented.

At present, there exist 413 producer groups formally registered, amongst them 22 ones recorded in registers of voivodship offices.